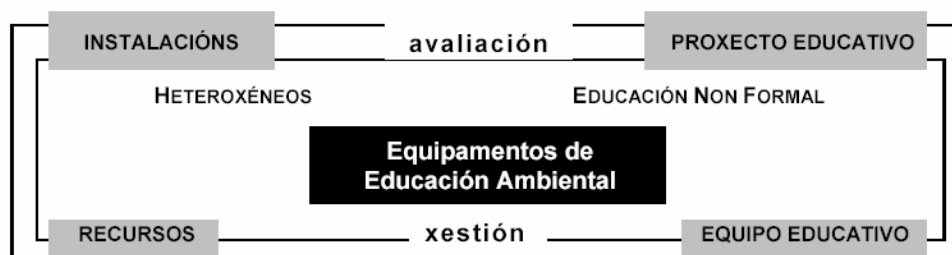

Os Equipamentos para a Educación Ambiental. O estado da cuestión en Galiza .

ARACELI SERANTES PAZOS. *Universidade da Coruña*

Co nome xenérico de **equipamentos para a educación ambiental** (EqEA en adiante) agrupamos iniciativas ben diferentes, tanto pola oferta de actividades, como pola súa localización, contidos, etc.; estamos a referirnos ás *Granxas Escola, Aulas de Natureza, Centros de Interpretación, Centros de Visitantes, Ecomuseos, Parques Etnográficos...* A miúdo pénsase que se trata dun moderno movemento socio-educativo, con pouca tradición e escasas experiencias no noso país, máis unha ollada á nosa historia, concretamente aos movementos naturalistas e educativos máis inovadores, fannos pensar que son herdeiros dun pasado notable, e que constitúen unha resposta contemporánea aos problemas e á lóxica do noso tempo.

Existen numerosos recursos para a divulgación do patrimonio, tanto natural como cultural, máis non todos podemos consideralos EqEA. Os EqEA son iniciativas ligadas á educación ambiental (EA), que cunhas instalacións fixas, posibilitan a un equipo educativo estable utilizar os recursos do contorno para favorecer a comprensión das interdependencias das persoas co medio natural e cultural; ademáis permiten a participación na mellora dos problemas ambientais. Así, os elementos básicos que definen estas múltiples e **heteroxéneas** propostas son: un **proxecto educativo** desenvolvido nunhas **infraestructuras** estables por un **persoal cualificado**, que utiliza os **recursos** do medio, en tempo de ocio ou en actividades educativas complementarias contempladas no curriculum escolar, proxecto que será revisado e **avaliado** para garantir a súa eficacia (Cadro nº 1).

Cadro nº 1: Elementos que definen os Equipamentos de Educación Ambiental

Non todas as instalacións con contidos ambientais poden considerarse EqEA, ben pola súa incoherencia cos fins da EA, ben porque carecen dun

equipo educativo ou porque a súa oferta de actividades de EA non é continuada (simples exposicións, actividades esporádicas...).

Pódese falar de EqEA a partir dos anos 70, cando a EA empeza a consolidarse como movemento educativo crítico e problematizador da relación entre as persoas co medio, e como resultado da percepción xeralizada dunha crise ambiental sen precedentes, que non é máis que a crise dos valores da civilización occidental, froito da imposición dos criterios neoliberais.

Na Galiza, como no resto do Estado español, tense pouco investigado e reflectido no campo dos EqEA, máis unha mirada polo miúdo permítenos comprobar que se trata dun ámbito rico, vital e cunha importante potencialidade á hora de definir estratexias e modelos cara á sustentabilidade; na actualidade atópase nunha situación precaria, fundamentalmente por falla de apoio institucional: un reto a curto prazo sería a súa consolidación.

Propostas para unha xenealoxía

As primeiras pegadas que atopamos na Galiza, consideradas como referentes, son similares as que se desenvolven no resto dos países occidentais, moi ligadas a movementos sociais inovadores. En canto aos seus fins, pódense agrupar en catro categorías, que nalgúns casos son coincidentes:

hixienistas: co obxectivo de fornecer a débil saúde dos nenos e nenas que viven nas cidades, propoñen realizar exercicio físico en contacto coa natureza. A fórmula máis xeralizada serán as *colonias escolares* e as *escolas ao ár libre* (para algúns autores, precedente das aulas da natureza). A primeira colonia escolar na Galiza foi promovida pola *Sociedade Económica de Amigos do País* de Santiago dende o 31 de xullo ata o 27 de agosto de 1893 (Antón COSTA, 2001).

científicos: fortemente ligados á investigación da natureza, persiguen a través de saídas rexistrar os valores naturais e culturais do contorno. A proposta máis frecuente foron os *paseos escolares* e o *excursionismo*, introducidos no Estado pola Institución Libre de Ensinanza (Angel PORTO, 1986). A primeira referencia na Galiza é de 1886: o inspector de ensino primario Vicente PÉREZ SIERRA propón as tardes do xoves para facer excursións escolares onde os nenos podían relacionar a teoría de ciencias naturais coas prácticas agrícolas (Narciso DE GABRIEL, 1989).

educativos: baixo a influencia da educación natural de Jean J. ROUSSEAU, e cunha visión romántica, aburguesada e ruralista, pretenden recuperar o valor de educar en contacto coa natureza. As escolas ao *ár libre*, os *xardíns froëbel de infancia*, as *granxas escolares*, a *Festa da árbore*, as *granxas-escola*, as *granxas de experimentación*, os *campos de demostración agrícola*, os *cotos escolares* e as *Sociedades Escolares Forestais* son algúns dos referentes; nos casos, terán unha ampla implantación no noso territorio. Unha das primeiras iniciativas na Galiza a constitúe a *Sociedade Económica de Amigos do País*, que dende a súa fundación en 1784 promoverá a creación de *Escolas Rexionais de Agricultura*, *Granxas-modelo* e *Granxas-escola* (Jurjo TORRES, 1978), máis a experiencia máis senlleira podería ser a *Granxa de Barreiros* (Sarria), creada no ano 1948 para a formación do profesorado, funcionando na actualidade como *Granxa-escola* (Avelino POUSA ANTELO, 1988).

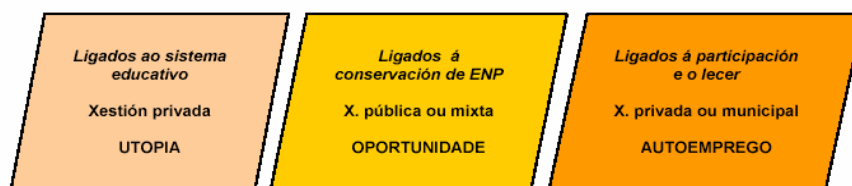
patrióticos: identifica os valores do patrimonio coa identidade nacional, normalmente a través de *paseos*, *excursións* e *acampamentos*. Na Galiza houbo bastantes experiencias deste tipo: a *Sociedade Galega Excursionista* (1907), o *Seminario de Estudos Galegos* (1923), o *Grupo arredista Ultreya* (1932), as *Mocedades Galeguistas* (1934)... (Xosé A. FRAGA, 1990).

Caracterización dos EqEA

Ainda que a EA é un ámbito de pensamento e acción relativamente novo, ten experimentados cambios relevantes na súa concepción: da comprensión da problemática ambiental (educar sobre o medio), ao medio como recurso ou estratexia metodolóxica da aprendizaxe (educar no medio), para finalmente favorecer actitudes e valores que incidan na conservazón do medio (educar para o medio).

Dun xeito similar foron evoluindo os EqEA. Os cambios están moi relacionados cos promotores e coa filosofía dos centros. Segundo os **promotores**, inicialmente foron iniciativas *privadas*, xurdindo novas iniciativas de xestión *pública* ou *mixta* (propiedade pública e xestión privada), para voltar na actualidade a unha xestión *privada* ou de carácter *municipal*. Respecto á **filosofía** observamos como se pasou da "*utopía*" (iniciativas que xurden no proceso de democratización, coa convicción de que a educación era un instrumento de cambio e coa necesidade de apoiar a renovación do sistema educativo caduco), a centros que aparecen por "obligación" (a declaración de espazos protexidos obriga a planificar o uso público, e a Administración

competente ven neles unha *oportunidade* de cumprir a Lei cun baixo custe e unha alta aceptación por parte da cidadanía), para na actualidade respostar a inquiredanzas *laborais* e de *autoemprego* baseadas no desenvolvemento local ou no turismo e o lecer (favorecidas polas subvencións e fondos Europeos destinados á dinamización do rural) (Cuadro nº 2)

Cadro nº 2: Evolución dos Eqa en canto a contidos, promotores e fins

Atendendo aos **fins** e á **oferta de actividades** promovidos dende os Eqa galegos, pódense diferenciar cinco tipoloxías (Cadro nº 3):

os **especificamente educativos**, que basean a súa oferta nos procesos de adquisición de coñecementos, na práctica de métodos de experimentación e observación sistemática, en abordar procesos dende a complexidade, no fomento de actitudes, no desenvolvemento de habilidades, no compromiso e a acción, etc. A meirande parte das *Granxas-Escola*, *Aulas da Natureza* e *Aulas activas* foron concebidas e desenvolven a súa actividade dende esta perspectiva: *Granxa de Barreiros*, *Granxa Escola Yuca*, *Aula da Natureza da Cabalar*, *Aula da Natureza San Xulián (Cotorredondo)*, *Aula do mar...*

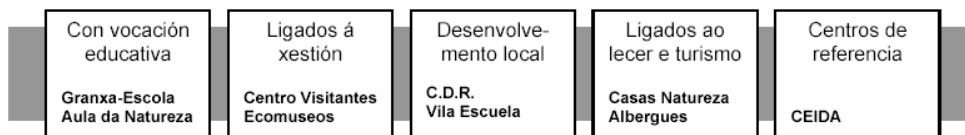
Os Eqa **ligados á xestión do patrimonio**, fundamentalmente do patrimonio natural. Aínda que orgánicamente forman parte dos organismos de xestión, na totalidade dos casos –e lamentablemente– son alleos ou marxinais respecto aos Programas de Uso Público. Céntranse no coñecemento dos valores do territorio e promoven un uso compatible coa conservación. As actividades son preferentemente de información, divulgación e interpretación. Moitos dos *Centros de visitantes*, *Centros de interpretación*, *Museos*, *Parques etnográficos*, etc. responden a este tipo: *Centro de Visitantes San Estebo (Illas Cíes)*, *Centro de Visitantes da Serra do Xurés-Baixa Limia*, *Centro Arqueolóxico Barbanza-Castro Neixón*, *Centro de Interpretación da Biosfera Insuas do Miño*, *CIELGA*, etc..

os comprometidos co **desenvolvemento social e humano** que pretenden a dinamización dos recursos locais, a través da participación da poboación; céntranse na recuperación de tradicións, costumes, usos,

oficios e valores tradicionais. Algunha Vila-escola e os Centros de Educación Ambiental poden encadrarse neste epígrafe: *Centro de Desenvolvemento Rural O Viso, Albergue Rural A Escola, Granxa Escola A Casa do Queixo, Centro de Educación Ambiental Equal, Centro Etnográfico Terra de Montes...*

a oferta está máis centrada no **lecer**, con propostas de **turismo** de baixo impacto, ecoturismo, turismo verde ou alternativo. As actividades xiran arredor do coñecemento e o disfrute dunha forma activa, aínda que os aspectos educativos son secundarios respecto aos recreativos. As *Casas na Natureza*, experiencias de *Turismo rural* e os *Albergues na natureza* son algunhas destas ofertas: *Albergue Os Biocos, Marcelle Natureza, Selva Lupi, Centro de Interpretación do patrimonio e a paisaxe A Capela...*

e, os chamados **Centros de referencia**, coa función de coordinar e xenerar recursos para outros EqEA e colectivos. O obxectivo fundamental é a formación, a divulgación de experiencias e boas prácticas, a coordinación de programas e iniciativas...; normalmente posúen un servizo de documentazón e publicación especializado. Na Galiza é o CEIDA.

Cuadro nº 3: Categorización de EqEA polos fins e actividades

Diagnóstico dos EqEA galegos

Dende que en 1983 o Concello da Coruña inaugurara a *Casa das Ciencias*, ata xullo do 2004, atopámonos con 99 centros na Galiza, creados para a información, divulgación e educación dos valores do patrimonio, natural e cultural, dos que 33 podemos considerarlos como EqEA. No cadro nº 4 presentamos o listado de iniciativas agrupándoas baixo cinco epígrafes: os EqEA, as instalacións para a divulgación do patrimonio con oferta educativa (a oferta principal non pode considerarse de EA), instalacións para a divulgación do patrimonio sen oferta educativa, instalacións en construción con proxecto educativo e instalacións pechadas ou sen uso.

EQUIPAMENTOS PARA A EDUCACIÓN AMBIENTAL

1. Acquarium Galicia-Aquavisión
2. Albergue e Aula de Natureza Alentea
3. Albergue Rural A Escola
4. Alvarella Ecoturismo
5. Aula Activa do Mar Santiago Gallego
6. Aula de Ecoloxía Urbana de Ferrol
7. AF Os Milagres
8. Aula Municipal Etnográfica-Aula do Mar
9. AN dos Ancares
10. AN da Cabalar
11. AN Castelo Sobroso
12. AN do río Chelo
13. AN de Crendes
14. AN O Invernadeiro
15. AN Moreda do Caurel
16. AN San Xulián
17. AN do Veral
18. CDR O Viso
19. CEA As Corcerizas
20. CEA Equal
21. CEIDA
22. Clnf e Interpretación Monte Aloia
23. C Interactivo de EMA Naturnova
24. CIELGA
25. CI da Natureza A Siradella
26. CI do patrimonio e a paisaxe A Capela
27. Granxa Ecolóxica de Vilasantar
28. GE Barreiros
29. GE Bellelle
30. GE Casa do Queixo
31. GE Serantellos
32. GE Yuca
33. Parque Eólico Experimental Sotavento

INSTALAZÓNS PARA A DIVULGACIÓN DO PATRIMONIO CON OFERTA EDUCATIVA

1. Albergue Os Biocos
2. Albergue de Quiroga
3. Aquaciencia
4. Aula Forestal Os Trollos
5. AN-Albergue de Montederramo
6. AN Juan Lambeye
7. AN de San Xoán de Río
8. C. Arqueolóxico Barbanza-Castro Neixón
9. CI da Avifauna
10. CV Baixa Limia-Serra do Xurés
11. Eco-Museu de Costa da Égoa
12. GE A Casa da Terra
13. Marcelle Natureza
- 14-16. Museos Científicos Coruñeses
15. Museo do Mel "O enredo do abelleiro"
16. Selva Lupi
17. Vigozoo

INSTALAZÓNS PARA A DIVULGACIÓN DO PATRIMONIO SEN OFERTA EDUCATIVA

1. Casa do mel
2. Centro Comarcal de Bergantiños
3. Centro Comarcal do Carballiño
4. Centro Comarcal De Deza
5. Centro Comarcal de Ordes
6. Centro Comarcal do Salnés
7. CC. de Tabeiros-Terras de Montes
8. Centro Comarcal de Terra de Celanova
9. Centro Comarcal de Terra de Lemos
10. Centro Comarcal de Terra de Trives
11. Centro Comarcal da Mariña Occidental
12. Centro Comarcal da Paradanta
13. Centro Comarcal da Ulloa
14. Centro Etnográfico Terra de Montes
15. Centro da Identidade Galega
16. CI do Castro de Baroña
17. CI Histórico Cultural Santa Leonor
18. CI do Pico Sagro
19. CI Xacemento Romano de Cambre
20. CV e Interpret. San Estebo (Illas Cies)
21. Granxa Horto Os Regos
22. Museo etnográfico da Limia
23. Museo do Moucho - Ecomuseo
24. Museo dos Muíños de Maré
25. Museo da Natureza
26. Parque Etnográfico do Arenteiro
27. Parque Etnográfico do río Arnoia

INSTALAZÓNS EN CONSTRUCCIÓN CON PROXECTO EDUCATIVO

1. AN de Oira
2. CI da Cultura Castresa San Cibrán de Lás
3. CI do Litoral-Costa de Mera
4. CI Reserva da Biosfera Insuas do Miño
5. GE El Kiriko
6. Parque Arqueolóxico do Megalitismo
7. Parque Micolóxico do río Bellelle

INSTALAZÓNS PARA A EDUCACIÓN AMBIENTAL PECHADAS OU SEN USO

1. AF San Xoán de Lagostelle
2. AN do Carballiño
3. AN de Cospeito
4. AN O Pasatempo
5. AN de Ribadeo
6. CEA Outeiro
7. Clnf das Ribeiras do Louro
8. CI Aquis Querquennis
9. CI do Bosque Atlántico
10. CI da Castaña
11. CI As Madornas
12. COE na Natureza Safari Framil
13. Museo da Alfarería

Cadro nº 4: Listado de instalacións e EqEA galegos

Segundo a localización (Cadro nº 5) a provincia que conta con maior número de recursos é A Coruña, tanto polo número de instalazóns como de EqEA; proporcionalmente, é Ourense a provincia con maior número xa que ten menor número de habitantes. Das 7 cidades galegas, todas excepto Santiago teñen algunha, máis só Pontevedra, Lugo, Vigo e Ferrol contan con EqEA; poderíase pensar que existe unha relación directa entre municipios moi poboados e número de iniciativas porque case 1/3 das instalacións e algo máis da metade dos EqEA están en Concellos de menos de 3.000 habitantes.

Provincia	Centros/EqEA	Provincia	Centros/EqEA	Provincia	Centros/EqEA	Provincia	Centros/EqEA
A Coruña	37/12	Ourense	27/6	Pontevedra	17/5	Lugo	17/5

Cadro nº 5: Número de instalacións e EqEA por provincia

A distribución é moi irregular no territorio e non resposta a unha planificación estratéxica do sector: das 53 Comarcas, 39 contan con algunha iniciativa, máis só 20 con EqEA. Aínda que o 30% das instalacións e o 15% dos EqEA están en contornos urbanos, só existe 1 centros adicado á problemática ambiental das cidades: a Aula de Ecoloxía Urbana promovida polo Concello de Ferrol. Pola contra, os contidos naturalistas serán os máis amosados, concretamente dende o 47% dos centros e o 58% dos EqEA.

Atópanse en calqueira contorno, indistintamente dos contidos a tratar e dos tipos de centro: os Centros de interpretación na Galiza están emplazados 9 no medio natural, 17 no rural e 10 no urbano; as Aulas de Natureza 14 no natural, 6 no rural e 6 nas cidades; os 7 Museos só están en vilas e cidades o mesmo que as 8 Granxas Escola; os 7 centros que exhiben animais en cautividade (zoos, acuarios, safaris...) atópanse indistintamente en calqueira dos medios.

Tampouco existe un criterio claro respecto a existencia deste servizo nos Espacios Naturais Protexidos, onde se evidencia claras deficiencias (Cadro nº 6): o Parque Nacional das Illas Atlánticas, formado por 4 arquipélagos só conta cun Centro de Visitantes (coa información desfasada porque se centra exclusivamente no antigo Parque Natural das Illas Cíes); dos 6 Parques Naturais, só 4 contan cun Centro de Visitantes, de Información ou un Aula de Natureza. Se consideramos os 57 Lugares de Importancia Comunitaria (LICs) incluídos na Rede Natura 2000 galega, comprobamos que 28 centros están localizados en municipios da Rede, aínda que non todos eles fan referencia ao Espazo Natural, como é o caso das Granxas Escola, o Parque Experimental de Sotavento, os Parques e Museos etnográficos, etc.

	Centros	ENP		Centros	ENP
Parque Nacional-Parque Natural	5	7	Zona Ramsar	3	5
Rede Natura 2000	28	57	Zona ZEPA	4	9
Monumento Natural	1	4			

Cadro nº 6: Número de centros respecto aos Espacios Naturais Protexidos

Atendendo aos propietarios das instalacións, 3/4 son iniciativas públicas e 1/4 privadas, máis se consideramos quen son os actuais xestores, as entidades públicas desenvolven os programas en menos da metade dos casos; algo similar ocorre respecto aos EqEA, xa que 1/3 é de titularidade pública máis só 1/4 é xestionado por elas (Cadro nº 7). Na actualidade están pechados ou sen uso 16 centros. O máis rechamante resulta o amplo número de Asociacións propietarias e xestoras de instalacións e EqEA, feito sen precedentes no resto do Estado, e máis cando Galiza distínguese pola escasa tradición asociativa.

	Xunta de Galiza	Concello	Igrexa católica	Empresa	Asociación	Fundación
Propietarios	10/32	10/45	2/3	9/16	0/3	1/1
Xestores	3/20	5/23	1/1	19/26	3/14	1/1

Cadro nº 7: Centros e EqEA segundo as entidades propietarias das instalacións e os xestores

No conxunto obsérvanse outras diferencias significativas: as Deputacións non son propietarias nin promotoras de ningunha iniciativa, así como as Caixas de Aforro, potentes dinamizadoras noutras Comunidades, na Galiza crearan a o primeiro centro no ano 2003, en Vigo (*Centro Interactivo de Educación Mediambiental Naturnova* da Fundación Caixanova).

A denominación dos centros non son un indicador dos contidos, das actividades nin dos programas que ofertan. Os centros e EqEA podemos diferenciarlos segundo as súas actividades en tres grupos: os que se adican a expoñer, exhibir e divulgar os valores patrimoniais con escasa participación dos usuarios e usuarias (*Centros de Interpretación, Centros de Visitantes, Museos e Zoolóxicos*), os que deseñan porpostas activas nas que os participantes teñen un estreito contacto coa realidade no medio natural (*Aulas de Natureza*) ou rural (*Granxa Escola*) (Cadro nº 8). A maioría dos EqEA respontan á tipoloxía de Aulas de Natureza e Granxas Escola, fronte ás experiencias máis expositivas: Ourense é a única provincia que non conta con Granxa-Escola, e A Coruña a que ten maior oferta delas; pola contra, Ourense é quen conta con moir número de Aulas da Natureza.

	A Coruña	Lugo	Ourense	Pontevedra
Centro Interpretación, Museos e Zoo	19/5	8/2	13/1	10/3
Aulas da Natureza	8/5	4/2	9/6	5/5
Granxas Escola	4/3	2/1	-	2/2

Cadro nº 8: Distribución dos centros e EqEA por provincia e tipoloxía

Os usuarios e usuarias son maioritariamente poboación dos centros educativos (entre o 72% e o 100% dos casos), máis en moitos dos centros, a oferta non está adaptada a este público, senón que é unha oferta xenérica. A diferenza do que ocorre no resto do Estado, antes da estancia e despois dela non se fan actividades conxuntas; os que programan con anterioridade limitanse a proporcionar un programa de actividades e acordalas co responsable do grupo. Non existen publicacións de apoio con propostas de actividades previas para o alumnado ou para o profesorado como noutras Comunidades, nin tampouco vídeos divulgativos que se exhiban previamente nos centros aos pais e nais, nin estancias de programación co profesorado nas instalacións: por esta razón, as estancias nos EqEA son en moitos dos casos algo anecdótico e con pouca pegada no curriculum escolar. Respecto á avaliación, poucos centros preocupáanse en recoller as valoracións dos participantes, dos responsables dos grupos ou de observadores externos; aínda son menos os que fan públicas ditas valoracións.

Existen importantes valeiros en canto á normativa, polo que cada centro decide acollerse ao regulado noutros sectores (turismo rural, albergues, zoos, etc.). Non existe regulación específica respecto aos centros con capacidade de aloxamento, nin para os que contan con animais en cautividade, tampouco sobre a capacidade de carga das instalacións e do contorno.

A metade dos edificios son rehabilitados, e a outra de nova construción: o 45% deseñados para o uso actual e o 5% creados para outro uso e posteriormente adaptados.

Moitos centros están mal comunicados e peor sinalizados nas estradas; existen instalacións nas que non se pode achegarse en autocares, con accesos en mal estado ou sen asfaltar, sen aparcadoiros, inaccesibles para persoas con cadeiras de rodas ou con carriños para os pequenos... O 48'48% dos centros presentan barreiras arquitectónicas. Hai casos tan sorprendetes como o Centro de Visitantes das Illas Cíes que carece de aseos. En canto á sinalización atopamos que moitos dos centros foron acumulando distintos sistemas de rotulación, sendo especialmente rechamantes os casos do Centro de Visitantes do PN Monte Aloia ou o Aula de Natureza de Ancares onde se localizan al menos 5 carteis diferentes, con denominacións distintas do mesmo centro. Só 3 dos 99

centros podemos consideralos como exemplares en canto a técnicas constructivas, eficiencia enerxética e xestión do auga: *Centro de Educación Ambiental As Corcerizas*, *Alvarella Ecoturismo* e *Parque Experimental Sotavento*.

Tamén hai deficiencias importantes en canto aos sistemas de seguridade e emerxencia: hai centros con rexas nas fiestras que non se poden abrir dende dentro, coas portas dos dormitorios e aulas unhas fronte a outras, con pasillos de dimensións reducidas, con cristais nas portas de paso, con zonas perigosas nos exteriores sen sinalizar, etc. Só o 12'12% dos EqEA declaran ter un protocolo de evacuación e un plano de emerxencia. Tampouco hai regulación específica sobre as pólizas de seguro.

Respecto aos recursos, os máis empregados son os audiovisuais (películas comerciais, montaxes de diapositivas ou vídeos sobre o contorno), maquetas e exposicións; en menor medida cóntase con prismáticos, material didáctico, guías, cadernos de campo, etc. o que indica que as ofertas son en moitos casos poucos participativas e moi transmisivas. É frecuente a oferta de roteiros, mais poucos centros contan con sendeiros sinalizados para rutas autoguiadas.

Respecto aos equipos educativos, existen 119 persoas traballando a tempo completo ou parcial, e 55 colaboradores nos EqEA; trátase de persoa moi novas (o 75% ten menos de 30 anos) con formación superior ou media (tamén no 75% dos casos). É frecuente atoparse con equipos directivos nos centros, así como con persoal de mantemento, limpeza e administración (19 de dirección, 41 de mantemento e 10 na administración). Respecto ao tipo de contratación, é maior a proporción de contratados a tempo parcial nos centros da Xunta de Galicia e contratos mais estables nos centros privados.

Como remate, sinalar que se trata dun sector mal divulgado e pouco coñecido. Aínda que máis da metade dos EqEA e das instalacións son gratuitas teñen problemas para conseguir ocupación ao longo do ano: os meses de novembro, decembro, xaneiro e febreiro son de baixa ou nula ocupación para moitos deles e marzo, abril e maio de ocupación alta ou plena. O custo das actividades non gratuitas móvese entre os 4'5 euros e 18 euros por día. As razóns deste descoñecemento débense a que a metade dos centros non teñen folletos impresos, e 1/3 carecen de páxina web e/ou de correo electrónico. Maioritariamente din non facer difusión nos xornais, revistas especializadas e nas radios; tampouco exponen en feiras nin presentan comunicacións en Congresos e Xornadas; máis da metade non están en ningún rexistro (CENEAM, Rede de Turismo Rural, Rede de Albergues, Rede de Centros de Educación Ambiental...), nin fan intercambios con experiencias similares.

O papel da Administración

Ao carón da Estratexia Galega de Educación Ambiental (EGEA), iniciáronse procesos de regulaci3ns para os centros e EqEA: a Carta de Calidade e o Rexistro de Centros son proba diso. M3is estas iniciativas non tiveron pulo alg3n unha vez publicados no DOG.

Na EGEA establ3cese a necesidade de crear unha *Rede de Centros*; na actualidade a Xunta de Galicia conta con varias redes paralelas e descoordinadas: a Rede de Aulas Forestais (con 3 centros), a Rede de Centros de EA (con 6 centros do Centro de Desenvolvemento Sostible e 5 da Direcci3n Xeral de Conservaci3n da Natureza), o Rexistro de centros (con s3 3 EqEA e 8 entidades ou asociaci3ns), a Rede Galega de Patrimonio Arqueol3xico (con 4 centros)...

A diferenza doutras Comunidades, non existe unha li3a estable de financiamiento para estes centros, nin de subvenci3ns para os usuarios; tampouco hai un programa consunto coa Conseller3a de Educaci3n. Ao contrario, a Xunta establece convenios e axudas sen concurso p3blico, como fixo no caso da *Aula de Natureza de Crendes*, a *Granxa Ecol3xica de Vilasantar* ou o *Centro de Interpretaci3n da Avifauna*.

A pesar de contar cun marco legal mais regulado que noutros territorios – a3nda que todav3a escaso – a carencia dunha planificaci3n e unha pol3tica estrat3xica no sector 3 evidente, po3ndo en risco moitas iniciativas e provocando que moitos e moitas profesionais te3nan que deixar o 3mbito da EA ou sigan nel en condici3ns laborais precarias.

A Xunta de Galicia 3 a propietaria de 32 instalaci3ns (10 EqEA) m3is est3 a xestionar un n3mero significativamente inferior: 18 instalaci3ns das que s3 2 son EqEA. Os outros est3n xestionados por empresas e entidades privadas. Non existe un modelo 3nico de concurso ou acceso 3 xesti3n, sen3n que dependen dos criterios que no seu momento estableza a Direcci3n Xeral competente. As condici3ns laborais que abocan estes concursos son significativamente peores que nos casos de cesi3n por parte de Concellos ou Empresas: unha persoa a tempo completo e 1 ou 2 a tempo parcial, contratadas arredor de 6 meses ao ano, cunha categor3a laboral e con soldos significativamente inferiores a s3a formaci3n. Todas as actividades nos centros son gratuitas a excepci3n da *Aula da Natureza A Cabalar*, sendo o seu custe simb3lico (177'30 euros por d3a para un grupo de 33 persoas).

Pola s3a banda, as iniciativas de car3cter municipal, tampouco respostan a un plan estrat3xico, sen3n que a meirande parte dos casos, son o resultado dunha axuda europea para rehabilitar patrimonio ou para a creaci3n de infraestructuras, moitas das veces a trav3s dunha escola-

taller. Son os centros con menos recursos humanos, e en moitos dos casos, o persoal está a asumir outras tarefas ao tempo (Casa da Xuventude, Concellería de Cultura, Información Turística...). Na metade dos centros a oferta de actividades non é gratuita, máis o prezo é moitas das veces testimonial (arredor de 1 euro). En ningún dos casos de instalacións xestionadas por entidades privadas, a cesión foi por concurso, senón que foi unha cesión directa; estes centros non reciben axuda por parte dos Concellos, nin económica nin material (mantemento das instalacións, divulgación, contratación de actividades para a poboación local...).

Potencialidades e retos

Como queda patente, Galiza conta cun amplo abano de instalacións para a EA, nas que se están a ofertar numerosas actividades, de diversa duración, con contidos variados e con prezos que posibilitan o acceso da maior parte da poboación. Máis é necesario fornecer o sector con apoios económicos, legais e materiais porque a situación é precaria en moitos dos casos. Algunhas das medidas a tomar poderían ser:

establecer unha planificación estratéxica do sector, atendendo as demandas reais e futuras, e valorando as ofertas existentes: as Administracións competentes deben definir o papel dos EqEA; é necesario acordar unha planificación territorial, unha política de prezos que os fagan viables e a distribuzón en canto a contidos e temáticas.

invertir nas instalacións para adaptalas aos servizos que prestan: eliminar barreiras arquitectónicas, mellorar os sistemas de aillamento e calefacción, ampliar o número de servizos e baños, establecer criterios de aforo e capacidade de carga, etc.

deseñar unha imaxe corporativa para os EqEA que permita aos usuarios e usuarias identificalos, así como coñecer de antemán os servizos que prestan

actualizar as exposicións e a información de moitos dos centros, así como profundar nos contidos, ampliar a oferta de actividades, crear materias e recursos intermedios (fundamentalmente os dirixidos aos centros educativos como cuadernos de campo, material para o profesorado, guías, unidades didácticas, etc.) e introducir a avaliación como un práctica cotiá.

potenciar a formación e actualización do persoal dos EqEA, do mesmo xeito que está a suceder con outros profesionais do ámbito educativo.

integrar os EqEA localizados nos Espazos Naturais Protexidos na xestión dos

- mesmos, definido a súa participación no uso público; deseñar accións coordinadas en vez de crear máis servizos que dificilmente van poder manterse.
- favorecer a existencia de programas dirixidos á poboación onde se localiza o centro, contribuíndo ao desenvolvemento local e á participación dos cidadáns na mellora e conservación do patrimonio.
- divulgar a oferta existente por cauces tradicionais e innovadores; facer campañas conxuntas de información e divulgación; favorecer a comunicación e o intercambio a través dunha Rede de EqEA real.
- potenciar unha política de prezos que permita a democratización do servizo, poidendo achegarse calqueira persoa ou grupo interesado.
- integrar os EqEA nas actividades de formación que promoven as Administracións, potenciando o desenvolvemento de actividades dirixidas a outros sectores como técnicos e políticos municipais, xerentes e directivos de iniciativas que inciden no medio ambiente, profesorado, etc.
- revisar a Carta de Calidade para os centros galegos de EA e establecer un regulamento específico e realista no que se especifique criterios obrigatorios e opcionais; o cumprimento da normativa existente debería facilitar o acceso a subvencións e beneficios directos.

Referencias bibliográficas

- COSTA, Antón (2001): *A Colonia Escolar Compostelana de 1893. Primeiro Centenario*. A Coruña: Consorcio de Santiago.
- FRAGA, Xosé A. (1990): "Pasado e presente da educación ambiental en Galicia", en Manuel P. BRAÑAS ET AL. (Coords.), *Encontro sobre Educación Ambiental en Galicia. Ponencias e Comunicaciós*. Santiago: Xunta de Galicia. Páxs.: 9-30
- GABRIEL, Narciso DE (1989): *Agricultura e escola. Contra a rutina e o éxodo rural*. A Coruña: O Castro.
- PORTO UCHA, Angel S. (1986): *La Institución Libre de Enseñanza en Galicia*. A Coruña: Ed. do Castro.
- POUSA ANTELO, Avelino (1988): *Unha escola para a Galicia rural: A Escola Agrícola da Granxa Barreiros (Sarria-Lugo)*. A Coruña: Edicións do Castro.
- TORRES SANTOMÉ, Jurjo (1978): *La educación en la Sociedad Económica de*

Amigos del Pais de Santiago (S. XVIII-XIX). Universidade Pontificia de Salamanca. Tese de Doutoramento. Vol. I.